

Hronyecz Erika

hronyecz.erika@uni-nke.hu

AZ EURÓPAI UNIÓ VÉDELMI IPARÁNAK HELYZETE ÉS KIHÍVÁSAI NAPJAINKBAN

Absztrakt

A védelmi ipar jelenlegi helyzetének elemzése és a jövőbeni szerepének jelentősége napjainkban az egyik leggyakrabban tárgyalt témakör az Európai Unióban. A stratégiai fontossággal bíró iparágat érintő – a gazdasági válságból adódó – drasztikusan csökkenő költségvetési ráfordítások egyre inkább arra ösztönzik a tagállamokat, hogy most még erősebben és hatékonyabban fogjanak össze a közös biztonság- és védelempolitika keretén belül. A nemzetközi válságkezeléshez és békefenntartáshoz a tagországok katonai képességeinek és erőforrásaiknak optimális összehangolására, a védelmi szektor együttműködésének elmélyítésére van szükség, mivel az unió államainak a kritikus technológiák és képességek kifejlesztésére és fenntartására a jövőben külön-külön nem lesz kapacitásuk.

One of the most frequently discussed topic in the European Union is the analysis of the current situation and the future role of the defense industry. As the result of the economic crises the member states are increasingly encouraged to collaborate more strongly and more effectively on the fields of common security and defense policy especially focusing on the drastically decreased budget expenditures. For the international crisis management and peacekeeping missions it is required to optimize coordination in military capabilities and to deepen the military sector cooperation, because the member states won't have enough separated capacities to develop and maintain the critical technologies and capabilities in the future.

Kulcsszavak: Európai Unió, védelmi ipar, biztonság- és védelempolitika, versenyképesség, együttműködés, költségvetés, kihívás ~ European Union, defence industry, security and defence policy, competitiveness, cooperation, budget, challenge

BEVEZETÉS

Az Európai Unió szervezeti és nemzetközi szinten is kiemelkedő szerepet szán a béke és a biztonság megteremtésére, fenntartására, védelmére. Az EU közös biztonság- és védelempolitikájára (KBVP) jellemző, hogy alapvetően a tagállamok kormányközi együttműködésére épül, amely együttműködést meglehetősen nehezíti, hogy leginkább ezen a területen ragaszkodnak a tagországok nemzeti szuverenitásukhoz, többek között ezért sem tekinthető ez a hagyományos értelemben vett közösségi politikának. Az európai védelmi együttműködés hatékonyabbá tétele hosszú évtizedek óta a transzatlanti kapcsolatok egyik legvitatottabb kérdéskörét képezi. [1]

A 2013-as évben az Európai Unión belül a védelmi ipar és a közös biztonság- és védelempolitika témaköre kiemelt szereppel bírt. Az egész éves aktív munka zárófejezete az Európai Tanács 2013. december 19-20. között megtartott ülése volt, ahol a Tanács megvizsgálta és megvitatta az Európai Bizottság, az Európai Külügyi Szolgálat¹ és az Európai Védelmi Ügynökség által előterjesztett közleményeket, jelentéseket és javaslatokat a védelmi és biztonsági ágazatra vonatkozólag. Annyi bizonyos, hogy a közös európai biztonság- és védelempolitika és egy ehhez szervesen kapcsolódó stabil és anyagilag, technológiailag innovatív védelmi ipar megvalósulása nagy megmérettetést jelent az Európai Unió számára.

AZ EURÓPAI VÉDELMI IPAR JELLEMZŐI, HELYZETE ÉS KIHÍVÁSAI NAPJAINKBAN

A védelmi ipar az Európai Unió ágazati politikái közül az ipari és kutatási politika részét képezi. Alapját és kereteit az Európai Unió működéséről szóló szerződés 173. és 352. cikke határozza meg. A 173. cikk az Európai Unió iparpolitikájának jogalapját alkotja, míg a 352. cikk azon esetek szabályozására szolgál, amikor az európai uniós alapszerződések nem rendelkeznek konkrétan a valamelyik uniós célkitűzés eléréséhez szükséges fellépésről. A reális alapokon nyugvó és eredményes közös biztonság- és védelempolitika, a hadiipari tevékenységek uniós szintű összehangolása, illetve a védelmi ipar versenyképesebbé tétele már a 2000-es évek elejétől a Közösség legfőbb célkitűzéseinek egyike. Ezen célok hathatós és gyorsabb megvalósítása érdekében korábbi kezdeményezések eredményeképpen 2004-ben létrehozták az Európai Védelmi Ügynökséget (EVÜ)². A szervezet jogi és intézményi keretet biztosít a tagországok védelmi területen való együttműködéséhez.

Fő feladatai és funkciói:

- a védelmi képességek fejlesztése a válságkezelés területén;
- az európai fegyverkezési együttműködés előmozdítása és megerősítése;
- a DTIB3, az európai védelem ipari és technológiai alapjainak megerősítése, és egy nemzetközi szinten versenyképes európai védelmieszköz-piac létrehozása;
- az európai védelmi kutatás és technológia hatékonyságának megerősítése. [2]

Dánia kivételével az Unió minden tagállama része a brüsszeli székhelyű EVÜ-nek, amely az Európa Tanács irányítása és politikai felügyelete alá tartozik. Nemzetközi szinten a jelenlegi trendeket figyelve és vizsgálva megállapítható, hogy a védelmi ipar egy olyan stratégiai iparág, mely magában foglalja a hagyományos értelemben vett hadiipart, a belbiztonságot és a

---

¹ EKSZ – hivatalosan 2011. január óta működik az EU legújabb külpolitikai szerveként. Olyan szolgáltatást nyújt az Uniónak, mely lehetőséget ad kapcsolatépítésre, információgyűjtésre, emellett biztosítja az EU külpolitikai érdekeinek közvetlen érvényesítését. Az EKSZ közvetlenül a kül- és biztonságpolitikai főképviseelő vezetése alatt működik, függetlenül az Európai Tanácstól és az Európai Bizottságtól.

² 2004. július 12. European Defence Agency (EDA)

³ Defence Technology Industrial Base

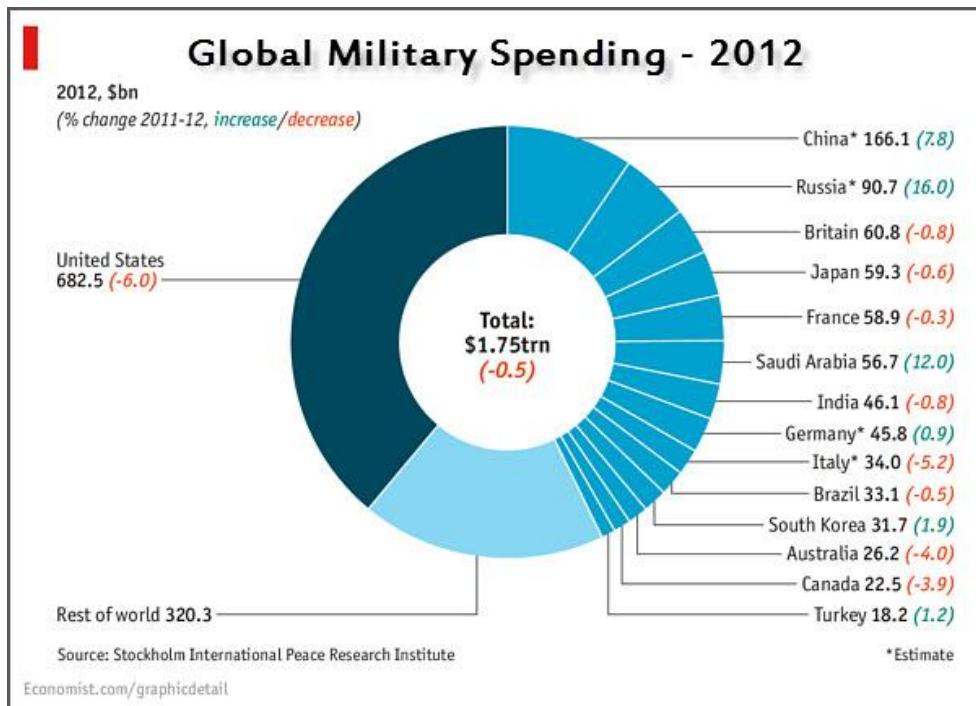
fejlődőben lévő biztonsági ipart, a repülőgép- és űripart, a terrorelhárítást, a kiber védelmet és a katasztrófavédelmet egyaránt. [3]

A védelmi ipar a többi iparághoz képest több területen specifikusabb vonásokkal rendelkezik. A termékek kifejlesztése jelentős időt vesz igénybe, a rendszerek működőképességét hosszú éveken, sokszor több évtizeden keresztül fenn kell tartani, a kutatások és fejlesztések jelentős és egyre nagyobb költségekkel járnak, a már értékesítésre bocsátható termékek kereskedelmi forgalma pedig erősen függ a tagországok kormányaitól. A hatalmas műszaki és tudományos felkészültség, a már monumentális méreteket öltő tőkeigény miatt napjainkban már a világhatalmak sem kívánnak kizárólag teljes körűen önálló hadiiparra berendezkedni.

A védelmi piac – többek között a védelmi ipar jellemzőiből kifolyólag – a hagyományos értelemben vett piac tulajdonságaitól eltérő sajátosságokkal bír. Szinte kizárólag állami kereslet jellemzi, a gyártóknak és értékesítőknek termékeikkel szigorú exportellenőrzéseknek, komoly nemzeti és nemzetközi szabályoknak, szigorú proliferációval kapcsolatos kötelezettségeknek kell eleget tenniük. A fent említett okok által beszűkült keretek miatt így meglehetősen korlátozott a kínálat.

Az európai védelmi ipar költségvetését a 2000-es évek második felétől az erőteljes megszorítások jellemezték. 2005 és 2013 között reálértékben mintegy 20 százalékkal csökkentek a védelmi kiadások. [4] Bár az Európai Unió tagállamai ez idő alatt is határozottan törekedtek a közös biztonság- és védelempolitikára, számos nyilatkozat és megállapodás ellenére érzékelhető volt az egységes politikai akarat és a társadalmi támogatottság hiánya a kontinens szintű geopolitikai helyzet megerősítésére, és ez a státusz jellemző napjainkban is. [5] A Közösség tagországainak társadalmiból hiányzik a hagyományos értelemben vett ellenségkép, nem érzik magukat katonai vonatkozásban támadástól fenyegetve. A nagyméretű, globális háborúk kialakulásának veszélye elhanyagolható, ugyanakkor fel kell készülni a kisebb méretű konfliktusok kialakulására, amely komoly következményekkel járhat az adott országra nézve. [6] A politikai erőfeszítések emiatt Uniószerre inkább a gazdasági és társadalmi témákat érintő kérdésekre helyezik a hangsúlyt. A 2008-as gazdasági válság még mélyebb pontra taszította a hadiiparra, annak fejlesztésére irányuló összeghatárok szintjét, ami többek között azért is aggasztó, mert amíg kontinensünkön az elmúlt években folyamatosan faragták a korszerűsítésre és újításokra szánt költségeket, addig Kínában, Indiában, Braziliában és Oroszországban a lehetőségeikhez mérten szisztematikusan növelték azokat. Tisztán politikai szempontból nézve teljesen logikusnak tűnik, hogy adott országban az állami kiadások szükségyszerű csökkentése esetén azon területeken fogják vissza a költségeket, amelyek legkevésbé vannak kihatással az állampolgárok mindennapi életére, nem vagy csak minimálisan érintik érzékenyen a társadalmat.

Az Európai Unióban a védelmi költségvetések redukálása szinte valamennyi tagállamban jelentős forráscsökkentéssel járt, a kutatás területén és a technológiai innovációs programok tekintetében visszaesés következett be. A gazdasági és pénzügyi válság hatására a védelmi kiadásokra szánt összegek mértéke már egész Európa-szerre jellemzően csökkenő tendenciát mutatnak. Az európai védelmi ipari vállaltok többsége úgy reagál a recesszióra, hogy kihelyezi a gyártási folyamatokat a harmadik világ országaiba, ahol - ugyan a technológiák és a szellemi tulajdonjogok átadása árán - gazdaságosabban tudja előállítani termékeit.

1. ábra. Globális katonai kiadások – 2012. Százalékos növekedés/csökkenés dollár milliárdban mérve [7]

Problémát jelent többek között az is, hogy az európai védelmi ipar belső piaca meglehetősen széttagolt. Különböző nemzeti fogyasztói bázisok vannak, így a széttagoltság miatt a kereslet és a kínálat összhangja nem jöhet létre. Ezen felül a fejlettebb országok nagyobb mértékben tudnak részt venni és hozzájárulni a hadiipari termékeket érintő kutatásokhoz és fejlesztésekhez, az ezen folyamatok végeredményeként megvalósított termékek, eszközök gyártásához és értékesítéséhez. Jelenleg az Egyesült Királyság, Franciaország, Németország, Olaszország, Lengyelország, Svédország és Spanyolország az a hét tagállam, melyek jóval erősebb védelmi ipari technológiai bázissal rendelkeznek a többi tagállamhoz képest. Ebből kifolyólag a kisebb országok, mint például Magyarország is, nem tudják egyenlő arányban kivenni részüket és pozícióba helyezni magukat, kiszorulnak olyan társulásokból és együttműködésekben, melyek meghatározó szereppel bírnak az Európai Unión belül a védelmi és biztonsági ágazatban. Az egyik ilyen kardinális nemzetközi intézmény az OCCAR⁴ kormányközi szervezet, melynek feladata, hogy saját tagországi keretein belül elősegítse és kezelje az együttműködési fegyverkezési programokat, és azokat teljes életciklusukon keresztül végigkísérje. [8]

A védelmi piacra jellemző diverzifikáció komoly gátakat szab a kis- és középvállalkozásoknak is, mely többek között abban nyilvánul meg, hogy sok esetben nem rendelkeznek elegendő információval az üzleti lehetőségeket illetően, nehezen tudják értékesíteni termékeiket, a védelmi beszerzésekhez való hozzáférésük pedig meglehetősen sok akadályba ütközik az egységes szabványok és tanúsítások hiányának köszönhetően.

⁴ Organisation for Joint Armament Cooperation, (Franciaul: Organisation conjointe de coopération en matière d'armement ; OCCAR) Közös Fegyverkezési Együttműködési Szervezet, melyet 1996-ban alapított négy ország – Franciaország, Németország, Olaszország és az Egyesült Királyság – védelmi minisztere, majd 2003-ban és 2005-ben Belgium és Spanyolország is csatlakozott a társuláshoz.

CÉLKITŰZÉSEK ÉS ELKÉPZELÉSEK A JÖVŐRE VONATKOZÓAN

A biztonságot és védelmet illetően a közös cél e tekintetben egy erős, egy irányba tartó Európa, melynek alapja azonban a hiteles és hatékony közös védelemi és biztonságpolitikai együttműködés. José Manuel Barroso, az Európai Bizottság elnöke állítja: *„Közös védelmi politika nélkül fellépésünknek nincs elegendő súlya a világ színpadán. A közös védelmi politika megszilárdításához pedig meg kell erősítenünk védelmi és biztonsági ágazatunkat. A rendelkezésünkre álló erőforrások szűkösek: az együttműködés kulcsfontosságú, célkitűzéseinket és erőforrásainkat pedig úgy kell alakítanunk, illetve kiaknáznunk, hogy elkerüljük a különböző programokba fektetett energiák felesleges megkettőzését. Itt az ideje, hogy összefogjunk, és ezáltal még többet tegyünk; itt az ideje, hogy elkötelezzük magunkat a szorosabb védelmi együttműködés mellett, és megvalósítsuk azt.”* [9]

Egy hitelesen és produktívan működő közös biztonság- és védelempolitikához szilárd európai védelmi ipari és technológiai bázisra van szükség és ennek megvalósítása érdekében szükségszerű lenne, hogy az erre irányuló törekvések és tevékenységek összessége elsőbbséget élvezzen az Európai Unió stratégiájában. Catherine Ashton, az Unió külügyi és biztonságpolitikai főképviseelője és egyben az Európai Bizottság alelnöke a következőket mondta: *„Az EU fontos feladatának tartja, hogy a biztonság őreként lépjen fel szomszédságában és szerte a világon, hogy megvédje érdekeit és hozzájáruljon a nemzetközi béke és biztonság megteremtéséhez. Ahhoz, hogy ezt megtehesse, megfelelő kapacitásokra van szükségünk, melyek létrehozásának és fenntartásának előfeltétele a szilárd ipari bázis. Ez a munkahelyteremtéshez, a növekedéshez és az innovációhoz is fontos.”* [10] Az EU-ban egy egységes védelmi piac kialakulása többek között azt eredményezné, hogy az európai hadiipar jóval kedvezőbb helyzetbe kerülne. Ennek persze egyik alapvető feltétele lenne, hogy a nemzeti piacok napjainkra jellemző magas szintű szétforgácsolódása csökkenő tendenciát tanúsítson.

Ha Európa erős és stabil biztonsági és védelmi ágazatot kíván kialakítani és fenntartani, ahhoz a tagállamoknak bővíteni kellene a közös kutatási programokat, törekedniük kellene az átfedések elkerülésére és mindezek mellett hangsúlyt kellene fektetni a védelmi költségvetéseik összehangolására is. A megkettőzések kiküszöbölésére és az ebből adódó felesleges költségek és anyagi források felemésztésének elkerülésére többek között elfogadható az a szemlélet, hogy minden olyan tagállam, mely a védelmi ipari termelésben részt vesz, lehetőleg arra az adott termék, technológia fejlesztésére, gyártására és előállítására szakosodjon, amelyiket adottságaihoz és lehetőségeihez mérten a legszakosítottabb és egyben a leghatékonyabb módon tud előállítani. [11]

A kutatás és fejlesztés területén kiterjedtebb összefogásra és koordinálásra lenne szükség, érdemes lenne ezt a szférát egyfajta rendszerbe foglalni. Célszerű lenne kiaknázni a jelentősebb védelmi cégek és egyetemek közötti együttműködést, melynek erősítése mindkét fél számára mérhető szellemi, technológiai és anyagi előnyökkel járna. Szükségszerű lenne a K+F tevékenységek mind mennyiségi mind pedig minőségi fokozása az ezzel járó pénzügyi eszközök biztosítása révén. A kutatási és fejlesztési tevékenységeket, azok lehetőségét a termelő és szolgáltató üzemekben is ajánlott volna kialakítani, mivel a kizárólag erre szakosodott intézményekben az általában véve nagy volumenű kutatások mellett már nincs se idő sem pedig kapacitás a részletek feltárására és vizsgálatára a kutató állomány leterheltsége miatt. A polgári és a katonai kutatások közötti szinergiák is kiemelkedő fontossággal bírhatnak. A két kutatási terület közötti együttműködést érdemes lenne szorosabbá tenni és fokozottan igénybe venni. Ezen kívül fel kellene mérni, hogy a polgári kutatások eredményeit hogyan tudná a védelmi ipar hasznosítani. A fent megfogalmazottak által hatékonyabban ki/fel lehetne használni a kettős hatású (polgári és katonai) lehetőségeket, serkentve ezáltal is a gazdasági növekedést és új munkahelyek teremtését. Komoly előrelépést jelentene a vállaltokat – főleg a kis- és középvállalatok rétegét – illetően, ha bizonyos területeken egységes szabványosítással

és tanúsítással bírna az iparág. Egy versenyképes védelmi piac létrejöttéhez nagymértékben hozzájárulna továbbá a fegyverkezési programokban való együttműködések elősegítése, az interoperabilitás⁵ biztosítása, mely az európai tagállamoknak a közös műveletek során optimális kapacitás-felhasználást nyújthatna.

A védelmi ipar – gazdasági és technológiai összetevőiből kifolyólag – fontos részét képezi Európa ipari versenyképességének. Az európai hadiipar megerősödése nemcsak a védelmi szféra területén lenne mérhető, hanem a polgári lakosság körében is érzékelhető változásokat idézne elő. Az iparági átszervezés kedvezne a vállalkozások – különösen a kis- és középvállalkozások – fejlődésének, új munkahelyek teremtésével járna. Az új termékek és eszközök, új gyártási módok bevezetése pedig új piacok megnyitásának, illetve a belső piac fellendülésének lehetőségét vonná maga után.

ÖSSZEFOGLALÁS

Az Európai Unió védelmi képességeinek megőrzésének és fejlesztésének nélkülözhetetlen alapja egy egységes, stabil, hosszútávon fenntartható, versenyképes védelmi technológiai és ipari bázis. Ehhez viszont mindenképpen szükséges egy széthúzásoktól és szélsőségektől mentes, egy irányba tartó, meghatározott működési elvekkel és keretekkel bíró közös biztonság- és védelempolitika, melynek az európai szintű összehangolása, mielőbbi megvalósítása a globális viszonyokat és állapotok tekintetében is sürgető erővel bír. A hihetetlen mértékű fejlődést tanúsító Kína, az erejét ismét visszanyerni igyekvő Oroszország és a szintén fokozódó emelkedés útjára lépő India komoly gazdasági és politikai kihívásokat jelentenek az EU-nak. A Közösség közös fegyverbeszerzésre és egységesítésre való törekvéseit nagyban nehezíti az a tényállás, hogy az tagországokban különböző törvényi, rendeleti és szabályozási rendszerek és elvek érvényesülnek, melyeket nem ajánlott figyelmen kívül hagyni, feladni vagy megváltoztatni, hiszen ezáltal nemzeti érdekek sérülhetnek. Többek között ebből kifolyólag is egy igen lassú folyamat elébe nézünk az egységes európai uniós KBVP-t illetően. Vitathatatlan tény továbbá az is, hogy az iparágat érintő problémák és kihívások java részének forrása finansziális eredetű. A pénzügyi manőverezések lehetősége kiváltképp a 2008-ban kirobbant gazdasági válság következtében minden egyes költségvetési megszorítással évről évre egyre szűkül. Az Európai Unió kormányaira nagy feladat hárul annak tekintetében, hogy megtalálják az egyensúlyt a kiadások prioritását illetően, és a védelmi és biztonsági igényeknek maximálisan eleget téve megfelelő anyagi, szellemi és technológiai ráfordítások árán létre tudják hozni a célul kitűzött erős és egységes európai biztonság- és védelempolitikát. A tét, hogy az Európai Unió saját erejét, lehetőségeit és a nemzetközösség adta előnyöket kihasználva képes legyen garantálni saját biztonságát.

Felhasznált irodalom

- [1] Németh József Lajos: A transzatlanti kapcsolatok néhány vitás kérdése biztonságpolitikai megközelítésben, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Hadtudományi Doktori Iskola, PhD értekezés, 2007, p.17, 29, 42, 58.
- [2] EUR-Lex – Hozzáférés az európai joghoz. 2004/551/KKBP : A Tanács 2004/551/KKBP együttes fellépése (2004. július 12.) az Európai Védelmi Ügynökség létrehozásáról,
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32004E0551:HU:NOT>,
(a letöltés ideje: 2014. február 13.)

---

⁵ együttműködő képesség

- [3] A Magyar Védelmiipari Szövetség helyzetértékelése,
<http://www.vedelmiipar.hu/index.php/hirek/hatteranyagok/56-helyzetertekeles>,
(a letöltés ideje: 2014. február 13.)
- [4] Andre Frontini: A decemberi EU-csúcs és az európai hadiipar, Napi Gazdaság 2013. december 16., http://www.epc.eu/documents/uploads/pub_4024_ngazvide0161212.pdf,
(a letöltés ideje: 2014. február 13.)
- [5] Fregan Beatrix, Fábíán Éva: The special relationship for european integration; Kommunikáció 2010; ZMNE 2010., p. 67.
<http://hhk.uni-nke.hu/downloads/kiadvanyok/konf2010.pdf>,
(a letöltés ideje: 2014. február 14.)
- [6] Farkas Tibor: Válságkezelés, válságreagáló műveletek; Hadtudományi Szemle 2008/1., pp.:1-6.
http://uni-nke.hu/downloads/kutatas/folyoiratok/hadtudomanyi_szemle/szamok/2008/2008_1/2008_1_hm_farkas_tibor_1_6.pdf, (a letöltés ideje: 2014. február 14.)
- [7] Globális katonai kiadások 2012-ben,
www.jobs-not-wars.org/global-military-spending-2012-chart/,
(a letöltés ideje: 2014. február 15.)
- [8] Szegedi László: A magyar védelmi ipar helyzete és várható fejlesztési feladatai - nemzetközi tapasztalatok figyelembevételével – az Európai Unióhoz való csatlakozás tükrében. Integrációs és fejlesztési munkacsoport. Biztonsági és Védelempolitikai témacsoport, 2002. pp.: 1-32.
- [9] Úton a versenyképesebb és hatékonyabb európai védelmi és biztonsági ágazat felé, Európai Bizottság sajtóközlemény, Brüsszel, 2013. július 24.,
http://europa.eu/rapid/press-release_IP-13-734_hu.htm,
(a letöltés ideje: 2014. február 14.)
- [10] Úton a versenyképesebb és hatékonyabb európai védelmi és biztonsági ágazat felé, Európai Bizottság sajtóközlemény, Brüsszel, 2013. július 24. ,
http://europa.eu/rapid/press-release_IP-13-734_hu.htm,
(a letöltés ideje: 2014. február 14.)
- [11] A Külügyi Bizottság jelentése az európai védelmi technológiai és ipari bázisról (2013/2125(INI)), <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A7-2013-0358+0+DOC+XML+V0//HU>,
(a letöltés ideje: 2014. február 14.)